

interpositionibus, et aliarum interponendarum inquisitionibus, id potius ageretur quod ea Collatione agi ab Imperatore præceptum est, quam et petitam ab illo et concessam esse constabat.

III. Inter hæc etiam de catholico nomine, apud quos potius esset, pauca ab utraque parte invicem dicta et obiecta sunt, et jussum est principali causæ potius reservari. Et post aliquanta identidem, cum catholici nominis facta mentione dicerent Donatistæ apud se potius esse Catholicam; interlocutus est Cognitor, se interim sine cujusquam præjudicio non posse aliter appellare Catholicos, quam eos appellavit Imperator, a quo Cognitor datus est: illos autem quanto magis se esse Catholicos dicerent, tanto magis jam causam ipsam remotis morarum interpositionibus agere debere, in qua probare possent se potius esse Catholicos. Hic Donatistæ post tantas moras et tot interlocutiones Cognitoris contra eos prolatas, exigentis ut causa potius ageretur, atque testantis de legatorum personis, vel mandato quod eis injunctum est, nec ad causam aliquid pertinere, nec sibi aliquid ut hinc requireret fuisse præceptum: dixerunt ut si in legatis, vel mandato quod eis datum est manifestando, nolissent Catholicis obtemperare judicatis, saltem hoc responderent, utrum loco petitorum consisterent: multum mirantibus Catholicis, cur eos Donatistæ dixerunt, in edendo legatorum mandato non parere judicatis; cum potius contra ipsos tam multis interlocutionibus Cognitor pronuntiaverat. Interrogaverunt ergo Catholicis, quibus judicatis non paruerint. Et Donatistis ad hoc non respondentibus, interlocutus est Cognitor, ad illud quod de loco petitoris Donatistæ quæsierant, Catholicis responderent. Et responderunt se hoc proponere, ut crimina quæ solent Donatistæ communioni eorum objicere vel probentur,

vel diluantur; ut possit Donatistarum separatio vel defendi, vel corrigi. Tunc Cognitor cum responsionem a Donatistis exigeret, responderunt Afros, qui se Catholicos dicerent, alienam causam velle defendere, hoc est, totius orbis Ecclesiam, de qua sibi nihil debere præjudicari, cum inter Afros hoc negotium ventiletur; et expectari potius Ecclesiam transmarinam, ut qui vicerint, ipsi ad eam pertinere videantur, et ipsi habeant catholicum nomen: sed in fine prosecutionis suæ rursus de persona petitoris ut sibi responderetur, postulaverunt. Hic Catholicis ad utrumque breviter responderunt; et quia de personis jam primo et secundo judicio quæstio fuerit terminata; et quia Ecclesiæ toto orbe diffusæ, cui testimonium perhibet Scriptura divina, ipsi, non Donatistæ, communicant, unde Catholicis merito et sunt et vocantur. Donatistæ autem responderunt, non catholicum nomen ex universitate gentium, sed ex plenitudine sacramentorum institutum: et petiverunt ut probarent Catholicis sibi communicare omnes gentes. Quod Catholicis cum gratis acciperent, et peterent ut hoc probare permitterentur; rursus illi de mandato illo, quod legatis injunctum, edi sibi petiverant, quæstionem reficere cœperunt, et a causa Ecclesiæ, quæ jam in medium discutienda pervererat, iterum resilire, modo mandatum supra dictum petendo, modo de petitoris persona ut constaret instando, modo ut de his ipsis quæ petierant judicaret Cognitor, exigendo; de quibus jam toties fuerat interlocutus, et eos illa frustra petere pronuntiaverat.

IV. Sed Cognitor, quanquam viderentur non recte petere, edi sibi mandatum quod legatis injunctum est; quia, id quod sufficiebat ad causam, Collationem petitam concessamque constabat; non ei tamen videbatur, injuste illos petere ut petitoris persona constaret. Catholicis autem vi-

dentes, quod jam sibi fuerat antea nuntiatum, (et hoc eorum intentione satis intelligebant) non ob aliud Donatistas personas quærere petitorum nisi ut liceret eis personarum discussione longissimas temporum et dilationum moras inserere; quoniam vehementer volebant ut perveniretur ad causam, in qua se nihil habere quod dicerent, sicut res ipsa vel sero postea patefecit, plenissime sciebant: hoc ergo videntes Catholici, noluerunt personam suscipere petitorum, asserentes non se objicere crimina, sed objecta defendere; quæ cum defendissent, et falsa esse demonstrassent, consequenter eos apparere qui sint, et quanta iniquitate se ab unitate dividerint. Hic Donatistæ asserebant, quocumque modo etiam de ipsis criminibus quæ vellent diluere, ultro Catholici cogent sibi adversarios respondere, petitorum eos habere personam. Sed Catholici respondebant, ad hoc se petisse Collationem, non ubi objicerent diluenda, sed ubi objecta diluerint: quoniam et mandatum Donatistarum adversus traditores et persecutores factum erat; et verba Priamiani, quando prius a Catholicis de Collatione conventus est, crimen eis eum objicere testabantur, ubi dixerat: « Indignum est ut in unum conveniant filii martyrum et progenies traditorum: » et quamvis tunc conferre noluisse, postea tamen in iudicio præfectorum se audiri et discuti velle dixerat. Quem eorum de Collatione consensum tenentes Catholici, hoc ut fieret ab Imperatore petiverant.

V. Tunc iussit eos Cognitor objecta a se crimina jam probare, nec de petita Collatione personam petitoris ostendi, si etiam¹, utrique petisse probarentur. Hic Donatistæ identidem petere cœperunt, ut de persona pronuntiaret. Et pronuntiavit Cognitor, dicens, si Collationem pars utraque petivisset, eum esse petiorem, qui crimina objiceret. Et

¹ Forte eam.

exegerunt Donatistæ, ut probaretur a Catholicis, utrum Collationem utrique petiverint. Ubi Cognitor cum dixisset: « Hoc Catholici probare debebunt: » ortus est iterum moratorius conflictus de catholico nomine et Donatistarum et Cæcilianistarum. Deinde obtulerunt Catholici gesta habita in iudicio præfecturæ, quibus probarent etiam Donatistas Collationem petisse. Quæ cum iussisset Cognitor recitari, rursus illi ad præterita redierunt, et de his ut pronuntiaret Cognitor flagitare cœperunt, de quibus toties pronuntiaverat, id est, de persona et de mandato legatorum, quod sibi ut ederetur toties superfluo postulaverant. Hoc autem agebant, quantum intelligebatur, timentes ne gesta præfectoria legerentur, ubi suam causam quibusdam inconsideratis et temerariis responsionibus vulneraverant. Diu itaque conflictatum est ab eis, et maxime cum ipso Cognitore: cum ipsi peterent edi sibi mandatum legis injunctum, aut pronuntiaret eos hoc superfluo petivisse: ille autem et pronuntiasset se diceret, et pronuntiaret hoc omnino ad præsens non pertinere iudicium, ubi declararetur imperialibus litteris quid petitum esset quidve concessum. Et tandem aliquando ad iussum ejus cœperant gesta præfectoria recitari, Quorum gestorum cum dies et consules fuissent recitati, continuo rursus Donatistæ interruperunt, et eadem illa præterita poscere cœperunt. Sed cum Cognitor interloqueretur, debere gesta recitari, ut de petitoris persona constaret; illi contra ab initio cœperunt dicere, esse gesta priora, quæ deberent potius recitari. Contra a Catholicis dictum est, ideo illos nolle ut gesta præfectoria legerentur, quod in eis prosecutiones proprias formidarent.

VI. Obtulerunt ergo Donatistæ gesta proconsularia, et vicariæ præfecturæ, ubi Catholici petierant eos actis municipalibus conveniri, ut Collatione utrorumque facta

error de medio tolleretur, longe ante quam ipsam Collationem ab Imperatore petivissent: et his gestis Catholicos volebant ostendere, loco assistere petitorum, quia illic eos dixerant « Hæreticos, multa contra divinas leges humanasque committere. » Contra hoc Catholici dicebant, ideo se etiam tunc flagitasse Collationem, ut contra eorum crimina pro Ecclesia responderent. Itaque petiverunt sæpius, ut si ea gesta recitanda essent, quæ priora esse constaret, illa potius legerentur, ubi Donatistæ primitus causam Cæciliani ad Imperatorem Constantinum per Anulinum proconsulem accusando miserunt: recitatisque gestis quæ ipsi proferebant, non sunt recitata illa quæ apud præfectos habita jam cœperant recitari. Et cœpit esse conflictus, ut si propterea gesta quæ Donatistæ protulerant, prælata sunt gestis quæ a Catholicis prolata fuerant, quia priora reperta sunt, ut ipsa potius recitarentur; saltem post ipsorum recitationem recitarentur etiam illa longe priora, ubi eos appareret in hac tota causa quæ agebatur, primitus accusatores exitisse per proconsulem apud Imperatorem. Ista ergo ne recitarentur, vehementer Donatistæ obluctabantur, multis et multiplicibus prosecutionibus resistentes, sicut obluctati fuerant et extorserant ne illa præfectoria legerentur. In hac autem obluctatione sæpe repetebant illud jam detritum, et tot interlocutionibus Cognitoris repulsum, de mandato legatorum sibi edendo. Repetebant etiam quæstionem, quæ fuerat jam ante transacta, Utrum testimoniis Legis, an publicis gestis Catholici agere mallent, et dicebant, ut si testimonia divinæ Legis eligerent, facerent omnium legum publicarum gestorumque jacturam; si autem publicis legibus et gestis agere potius vellent, omitterent divina documenta. Et tamen si hoc eligerent Catholici, ut publicorum gestorum documentis potius agerent, di-

cebant se Donatistæ nec hoc permissuros, ut ea quæ a Catholicis offerebantur gesta legerentur; eo quod haberent validam temporis præscriptionem, illam scilicet, de qua eis fuerat sufficienter et a Catholicis, et ab ipso Cognitore responsum, quia ipsam causam lapsam et agi jam non posse dicebant, quia dies transierat quo menses quatuor complerentur. Vehementer enim eos timere apparebat, ne gesta legerentur, quibus doceretur a majoribus eorum Cæcilianum apud Imperatorem primitus accusatum, et deinde judiciis et ecclesiasticis et imperialibus absolutum atque purgatum: hoc est, ne ipsa causa omnino, propter quam ventum fuerat, ageretur, ubi se evidentissime superari posse sentiebant. Sic autem nolebant et timebant, ut hoc etiam confiteri cogerentur, dicentes quod sensim, id est, paulatim, inducerentur in causam, et ad causæ interna deducerentur: quod utique optare deberent, si non de inanibus et moratoriis præscriptionibus, sed de ipsius causæ veritate confiderent.

VII. Contra ergo Catholici cum vehementer conarentur, ut ad causam perveniretur, quo eos prorsus nolle pervenire cernebant, respondebant tamen iterum atque iterum eisdem ipsis quæ illi toties jam transacta repetebant. Et quoniam duo erant quæ in medium venerant, unum de editione mandati quod legatis injunctum est, alterum utrum divinis testimoniis, an gestis publicis Catholici agere mallent; de mandati illius editione et Catholici responderunt, non ad eos, neque ad præsentem causam omnino pertinere; et ipse Cognitor, quod sæpius pronuntiaverat, iterum pronuntiavit, legatorum personam et mandatum quod susceperunt omnino se non posse discutere, et ab eo quod sibi injunctum est non debere discedere: quandoquidem satis apparebat imperialibus litteris quibus iudex huic causæ fuerat consti-

tutus, Collationem ab Imperatore concessam. De illo autem altero, ubi quærebant quid eligerent Catholici, utrum divina documenta, an gesta publica : sæpius Catholici responderunt, si Donatistæ hominum crimina non objicerent, quæ velut traditoribus objicere consueverunt, sed tantummodo id quæreretur, quæ, vel ubi esset Ecclesia, nihil se acturos publicis gestis, sed Scripturarum divinarum tantummodo testimoniis : si autem in illa hominum accusatione et criminatione persisterent, quia et ipsi ista nisi talibus gestis demonstrare non possent, sine dubio et Catholicos hujusmodi crimina gestis publicis defensuros ; aliter enim ista nec accusari poterant, nec defendi. Hæc eis sæpius et a Catholicis et ab ipso Cognitoire repetita et inculcata sunt, multis et variis modis multarum prosecutionum illis ad eadem redeuntibus, et eadem repetentibus, ne ageretur causa, ne gesta legerentur quæ jam in manibus esse cernebant. Sed aliquando vicit Cognitoire tam longas obstinationes, et jussit recitari quæ a Catholicis data sunt ; et cœpit tandem agi causa propter quam tot episcopi partis utriusque convenerant. Quod mirabiliter factum est, ut cum Donatistæ propterea quærerent petitoris personam ne perveniretur ad causam, ipsa inquisitio petitoris subito in medium mitteret causam.

VIII. Tertio ergo loco hæc acta sunt. Lecta est relatio Anulini proconsulis ad Imperatorem Constantinum : quam quærentibus Donatistis unde prolata sit ; Catholici responderunt in archivo proconsulis, si dubitarent, esse quærendum. In qua relatione evidentissime continetur, ipsos primitus ad Imperatorem Constantinum per memoratum proconsulem ea quæ Cæciliano crimina objiciebant accusando misisse. Quia perfecta Donatistæ quærere cœperunt, quem sibi Catholici dicerent patrem. Quibus

cum ab eis esset responsum secundum Evangelium, ubi scriptum est : « Ne vobis dicatis patrem in terra, unus est enim pater vester Deus¹ : » etiam hoc audito nihilominus quærere cœperunt, utrum eis Cæcilianus pater esset, an mater. Cum jam dictum fuisset a Catholicis nec patrem sibi eum esse nec matrem ; sed fratrem, sive bonum, si bonus esset, sive malum, si malus esset, quia et malus propter sacramenta communia frater esset : hinc aliquanto diutius conflixerunt, Donatistis eadem repetentibus, et Catholicis eadem respondentibus. Nam et hoc objecerunt Donatistæ, quomodo diceret Apostolus : « Etsi multos » pædagogos habetis in Christo, sed non multos patres : in » Christo enim Jesu per Evangelium ego vos genui². » Et responsum est a Catholicis, hoc honorificentiae causa dictum propter evangelicum ministerium quod dispensabat Apostolus. Nam patrem ad fidem salutemque æternam non esse nisi Deum. Neque enim posset contrarium Christo Apostolus loqui, ut cum ille diceret : « Ne vobis dicatis » patrem in terra, unus enim pater vester Deus : » contra Apostolus tanquam resistens verbis Christi partem se diceret eorum, quibus annuntiaverat Evangelium : nisi esset utique distinguendum, quid divinæ gratiæ, quid humanæ honorificentiae causa diceretur.

IX. Quæsierunt etiam, quis ordinaverit Augustinum, nescio quas, sicut jactabatur, calumnias præparantes. Ubi cum eis intrepide responderet, a Megalio se ordinatum, qui tunc fuerit primas episcoporum in Numidia Ecclesiæ catholicæ ; et urgeret instanter, ut jam proferrent quæ præparaverunt³, et ibi etiam calumniosi demonstrarentur : illi intentionem in aliud detorserunt, redeuntes ad Cæciliani personam, quam dicebant catholicæ Ecclesiæ non obesse, etiamsi vera ejus crimina mon-

¹ Math. XXIII, 9. — ² I Cor. IV, 15. — ³ Forte præparaverant.

strarentur; et tamen etiam ipsa non posse vera monstrari.

X. Tunc itaque Donatistæ protulerunt litteras, quas ab universo concilio suo se accepisse dicebant, quibus responderetur mandato Catholicorum, quod primo die actionis fuerat allegatum: et die sequenti antequam ad secundam actionem die tertio veniretur, data notoria Donatistæ edi sibi poposcerant, ut instructi possent ad cognitionem venire. Et fortasse propter has litteras diligenter scribendas etiam ipsa secunda actione dilationem petiverunt, quæ illis sex dierum concessa est. Quarto itaque loco hæc acta sunt: lectæ sunt supradictæ litteræ Donatarum, quibus conati sunt respondere mandato Catholicorum, quod gestis primæ actionis insertum est. Cui mandato non eos potuisse respondere inveniet qui utraque legere et considerare voluerit: primum quia testimonia ex Lege et Prophetis et Psalmis et Apostolicis atque Evangelicis litteris deprompta, quibus ostenditur Ecclesia catholica per totum mundum diffundi, incipiens ab Jerusalem, unde in propinqua et longinqua crescendo etiam in Africam venit, et in alia loca et civitates per quas primitus dilatata est, in quibus multæ Ecclesiæ ad ipsam unicum pertinentes, apostolico labore fundatæ sunt, quibus Donatistas non communicare manifestum est; non solum non pertractare, sed omnino nec attingere voluerunt; nec aliquod testimonium in tam proluxa Epistola sua proferre ausi sunt de Scripturis sanctis, quo assererent Ecclesiam partis Donati esse prædictam et prænuntiatam: sicut tam multa Catholici protulerunt pro Ecclesia cui communicant, quæ incipiens ab Jerusalem toto orbe diffunditur. Has ergo partes testimoniorum tantorum cum omnino non attigissent, sed tanquam in illo mandato Catholicorum, cui respondere videbantur, dicta non fuerint, præterissent: illud ostendere tentaverunt

prolatis multis testimoniis divinarum Scripturarum, quod Ecclesia Dei non cum malorum hominum commixtione futura prædicta sit. Et tamen postea cum ad Evangelicam similitudinem venissent, quam Catholici in mandato suo posuerant de retibus in mare missis, quibus congregari dixit Dominus omnia genera piscium, et bonos a malis in littore, hoc est, in fine sæculi separari¹: etiam ipsi fassi sunt, in Ecclesia esse permixtos saltem occultos malos. Zizania vero inter triticum non in Ecclesia, sed in ipso mundo permixta dixerunt, quoniam Dominus ait: « Ager est hic mundus². » De area sane, cui paleam Catholici dixerant usque ad tempus ventilationis admixtam, tanquam omnino in Evangelio nihil tale scriptum sit, exponere similitudinem istam nec conati quidem sunt; sed quasi hoc a se ipsis Catholici dixerint, eam tantum modo reprehenderunt, velut ex testimonio Jeremiæ prophetæ, qui ait: « Quid paleis ad triticum³? » non attendentes unde hoc ille dixisset. Non enim aiebat de Ecclesia, sed de divinis Prophetarum visionibus et humanis somniis, ne ullo modo compararentur. Illam quoque similitudinem de ovibus et hœdis qui simul pascuntur, et in sæculi fine segregabuntur, quam inter alias Catholici ex Evangelio posuerant, omnino attingere noluerunt⁴. Neque enim poterant illic dicere, etiam hœdos a pastoribus in communibus pascuis ignorari, sicut dixerant inter retia pisces malos in mari a piscatoribus non videri.

XI. Item cum Catholici in mandato suo volentes ostendere toleratos a bonis in Ecclesia malos, nec bonos malorum contagione pollutos, commemorassent exempla Prophetarum et ipsius Domini Christi et Apostolorum, et post hæc etiam bonorum episcoporum, et iudicio⁵

¹ Matth. XIII, 47. — ² Ibid. 38. — ³ Jerem. XXXIII, 28. — ⁴ Matth. XV, 33. — ⁵ Forte iudicium.

ipsorum quoque Donatistarum qui quosdam suorum in Maximiani schismate positos negaverunt Maximiani contagione pollutos : illi in suis litteris ad hæc respondere conati, de Prophetis, et de Domino Christo et Apostolis quodecumque dixerunt : de episcopis autem et Maximianistis siluerunt. In episcopis enim premebantur auctoritate Cypriani, cujus verba ex epistola¹ ejus prolata Catholici in suo mandato posuerunt ; quibus manifestissime ostendebatur, et præcepisse ut pro unitate in Ecclesia mali tolerarentur, nec propter ipsos Ecclesia relinqueretur ; et² quosdam collegas suos etiam ipsum, a quorum malis moribus longe abhorrebat, et de quorum factis pessimis non tacebat, in Ecclesia tolerasse. Hujus ergo auctoritate oppressi Donatistæ, cum de Prophetis et Domino Christo et Apostolis aliquid dixissent, ad³ hoc tamen, non tolerandos in Ecclesia permixtos malos, de episcopis omnino nihil dicere voluerunt. Et tamen etiam de Juda traditore⁴, et de his quos Paulus toleravit per invidiam Christum annuntiantes⁵, ipse Cyprianus sic intellexit, sic scripsit, quemadmodum ea Catholici in suo mandato posuerunt : quod et Dominus Judam ad exemplum malorum in Ecclesia tolerandorum pertulerit ; et Paulus eos de quibus talia dixit, non extra, sed intra Ecclesiam sustinuerit. De Maximianistis autem quid responderent, cum adhuc homines viverent, de quibus possent apertissime facillimeque convinci ? Proinde ad illud quod in mandato suo Catholici dixerant, eosdem Maximianistas a Donatistis per judicia publica basilicis pulsos, utcumque respondere conati sunt, non se criminaliter accusasse, aut ad communionem suam invitum aliquem coëgisse : « Sed res suas vel suorum civiliter re-

¹ Epist. ad Maxim. — ² Serm. de Lapsis. — ³ *Eccl. 10* ad ostendendum non tolerandos, etc. — ⁴ Joan. vi. — ⁵ Philip. 1, 15.

petisse : » obliiti quod Primianus aliquando dicendum apud Acta mandavit : « Illi auferunt aliena, nos intermittimus ablata. » Ad illa vero quæ de Maximianistis in Catholicorum mandato dicta sunt, quod a se damnatos in integro honore susceperint, quod Maximiani socios ab illo pollutos esse negaverint, quod baptismum ab eis in schismate datum approbare potius quam rescindere atque iterare maluerint, nec leviter respondere tentaverunt : sed illa omnia miro quodam silentio, tanquam dicta non fuerint, transierunt.

XII. De ipso etiam baptismo quod in illo mandato a Catholicis dictum est Apostolum de quibusdam dixisse : « Veritatem in iniquitate detinent, » ut ostenderetur fieri posse, ut non destruenda veritas in destruenda iniquitate teneatur, aut non intellexerunt, aut id quod ipsi intellexerant, ne ab alijs intelligeretur, verbis suis obscurare voluerunt, dicentes, hoc Apostolum de gentilium errore dixisse : quasi ad rem pertineat de quorum errore dixerit, cum tamen ostenderit posse veritatem in iniquitate detineri, ut hæc duo cum in uno homine inventa fuerint, et approbetur veritas et iniquitas corrigatur : sicut Catholica facit, cum agnoscit in Donatistis, et amplectitur sacramenti veritatem, detestatur autem in eis et corrigit hæreticam iniquitatem. Et illud quod a Catholicis in mandato dictum est, non ideo destruendum baptismum Christi, quia eum etiam hæretici tradunt ; sicut non ideo negandus est Christus, quia eum etiam dæmones confitentur : similiter aut non intellexerunt, aut obscurare voluerunt, dicentes Catholicos contra martyres locutos, non tamen exprimentes quos martyres dicerent. Dicentes etiam eos dæmoniis velle communicare : quasi hæreticis communicetur, quando eorum anathematizatur iniquitas, quamvis in eorum consecratione inventus

baptismus non destruat; sicut anathematizatur iniquitas dæmonum, quamvis in eorum confessione auditum nomen Domini non negetur.

XIII. De persecutionibus etiam quas perpeti se queruntur, multa in suis litteris posuerunt: nec tamen respondere ausi sunt ad illud quod in mandato Catholicorum dictum est, quod ipsi primitus apud Constantinum imperatorem accusaverunt Cæcilianum; qui de Imperatorum legibus conqueruntur, invidiam Catholicorum exaggerantes, sive mortes, quas eorum Circumcelliones sibimetipsis inferunt, sive omnia¹ quæ non pro communionem Donati, sed pro sceleribus quibus violenter sæviunt, nefarieque vivunt, per leges publicas disciplinasque patiuntur: sicut etiam de Oppido Vagaitano² commemorasse ausi sunt; ubi manifestatum est, quanta mala commiserint, et quam minora perpessi sunt.

XIV. Ad illud quoque in Catholicorum mandato, quod dictum est de purgatione et absolutione Cæciliani et Felicis Aptuginensis, de quorum criminibus apud imperitos solebant Catholicis magnam invidiam concitare; cum illic tota causa propter quam venerant, versaretur, nihil omnino respondere in tam prolixis litteris voluerunt: quia et in eo quod dicebant, et divinis testimoniis velut astruebant, non esse malos in Ecclesia tolerandos, sed ab eis recedendum propter contagium peccatorum; ita se dicere demonstrabant, ut tamen ignoratis peccatis alienis neminem maculari posse faterentur. Hoc enim et de malis piscibus dixerant, quod sicut illos latentes in fluctibus, quamvis jam intra retia, non vident piscatores; sic latentes malos in Ecclesia nesciunt sacerdotes, et ab eis ideo minime polluuntur. Nec tamen vel leviter vel tenuiter in tam prolixis et tanta dilatione ac-

¹ Forte damna. — ² Pro, Bagaitano.

cepta conscriptis litteris probare conati sunt, quod maxime in mandato Catholicorum commemoratum est, ut probarent, non solum vera esse crimina Cæciliani (nam hoc parum est); sed etiam Ecclesiæ, quæ per omnes gentes usque ad terræ terminos dilatatur, ea probari et innotescere potuisse, ut consequenter saltem secundum ipsos posset cognitum peccatorum contagione maculari.

XV. Cum itaque litteræ Donatistarum recitatæ fuissent, voluit Cognitor, ut etiam quæ Catholici recitanda dederant legerentur. Sed Donatistæ ad ea quæ scripserant ut responderetur, flagitare cœperunt. Quod et Catholici magis volebant, ne illæ litteræ sic manerent, quasi eis non potuerit responderi. Incipientibus ergo Catholicis respondere, Donatistæ interrumpere et obstrepere cœperunt, ne perpetuus respondentis sermo decurreret, sicut eorum litteræ nullo interpellante fuerant recitatæ. Volentibus ergo Catholicis divina testimonia quæ ipsi posuerant, et ea quæ illi commemoraverant, ostendere quemadmodum essent accipienda, ne inter se deprehenderentur esse contraria, cum essent utraque divina, et utique consona non dissona esse deberent, primitus de aræ similitudine cœperunt dicere. Tunc Donatistæ interrumpentes dixerunt, quod de aræ non legeretur in Evangelio scriptum¹. Cumque expressius a Catholicis locus Evangelii commemoraretur, rursus interrumpendo dixerunt occultos malos dictos esse paleam postea ventilandam. Inde inter strepitus et interruptiones eorum, de zizaniis et tritico dissensio nata est, propter mundi nomen, quo Donatistæ nolebant intelligi Ecclesiam, quia scriptum est: « Ager est hic mundus². » Et multa testimonia protulerunt, quibus sancta Scriptura mundum non nisi malos commemorasset; sicuti est, « Qui dilexerit

¹ Confer lib. 2, cont. Gaudent. cap. 4. — ² Matth. xiii, 38.

mundum, non est charitas Patris in illo¹; » et cætera talia: ut quasi ex hoc ostenderent mundi nomine Ecclesiam significari minime potuisse. Contra Catholici alia testimonia proferebant, quibus in bono mundi nomen esse positum ostenderetur; sicuti est, « Deus erat in » Christo mundum reconcilians sibi²: » et cætera hujusmodi, ubi ostenderetur Ecclesia; quoniam ipsa utique per Christum reconciliatur Deo. Et hæc agebantur, Catholicis sermonem suum prosequendo perpetuare conantibus, illis autem ne id fieret perstreptibus; cum suam responsionem non reservarent, sicut Catholici fecerant, cum eorum Epistola legeretur; sed crebras contradictiones interponendo, ne Catholicorum prosecutio imperturbata procureretur, impedirent.

XVI. Flagitantibus itaque patientiam eorum Catholicis, et per multas Cognitoris interlocutiones vix inpe-trantibus; responderunt litteris eorum, ostendentes multis sanctarum Scripturarum testimoniis et exemplis malos, in Ecclesia nunc sic esse permixtos, ut quamvis debeat vigilare ecclesiastica disciplina, ad eos non solum verbis, sed etiam excommunicationibus et degradationibus corripiendos, tamen non solum in ea latentes nesciantur, sed plerumque propter pacem unitatis etiam cogniti tollerentur: sic ostendentes divina testimonia consonare, ut et illa quibus commendaretur Ecclesia cum malorum commixtione, hoc tempus ejus significarent, qualis est in præsentis sæculo; et illa testimonia quibus commendatur non habere commixtos malos, illud ejus tempus significarent, qualis venturo sæculo in æternum futura est. Sicut nunc mortalis est, id est, ex mortalibus hominibus constat: tunc autem immortalis erit, quando in ea nemo morietur: sicut ipse Christus isto tempore fuit pro illa

¹ 1 Joan. ii, 15. — ² 2 Cor. v, 19.

mortalis, post resurrectionem autem jam non moritur, et mors illi ultra non dominabitur¹; quod etiam Ecclesie suæ in fine sæculi præstiturus est. Hæc duo tempora Ecclesie, quæ nunc est, et qualis tunc erit, significata esse etiam duabus piscationibus: una ante resurrectionem Christi, quando mitti jussit retia², nec sinistram nec dexteram nominans partem, ut nec solos malos, nec solos bonos, sed commixtos bonis malos intra retia suorum sacramentorum futuros doceret: post resurrectionem autem quando jussit retia mitti in dexteram partem³, ut post resurrectionem nostram bonos solos in Ecclesia futuros intelligeremus, ubi ulterius hæreses et schismata non erunt, quibus modo retia disrumpuntur. Nam et Evangelium non tacuit in prima piscatione commemorare retia esse disrupta: et in novissima dictum est: « Et » cum tam magni essent pisces, retia non sunt disrupta⁴. » De tali Ecclesia dictum esse, quod per illam non erat transiturus incircumcisus et immundus⁵. Ad immundos enim pertinere schismaticas separationes, quæ tunc non erunt, quia retia non sunt disrupta. Hoc etiam significasse, quod corvus avis immunda exierit de arca, et non redierit⁶. Quæ tamen arca exeunte corvo non utique omnibus immundis animalibus caruit, sed in ea fuerunt et munda et immunda usque ad diluvium, sicut in Ecclesia boni et mali usque ad sæculi finem. Sed sicut non de immundis, sed de mundis animalibus Noë obtulit sacrificium; ita non ii qui mali sunt in Ecclesia, sed ii qui boni sunt perveniunt ad Deum.

XVII. De Prophetis etiam, quia dixerant Donatistæ in litteris suis, non eos communicare illis in quos mala tanta dixerunt: responderunt Catholici, quod unum tem-

¹ Rom. vi, 9. — ² Luc. v, 5. — ³ Joân. xxi, 6. — ⁴ Ibid. xi. — ⁵ Isaï. lxi, 1. — ⁶ Gen. vii, 8.